

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії

Виконала: здобувач освіти групи СОМ(л)-2
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Шкатула Карина Олександрівна
Науковий керівник: Дергач М. А.
Рецензент: Баранець І. В.
Нормоконтроль: _____ Юлія КЛЮЧКОВА

Запоріжжя

2025 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 130 с., 6 табл., 11 рис., 61 джерел, 12 додатків.

Об'єкт дослідження: комунікативні навички у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, узагальнення та систематизація наукових матеріалів з проблематики дослідження; емпіричні: бесіда, спостереження, діагностичні методи, констатувальний, формувальний та контрольний експеримент, математична обробка даних.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, можна констатувати, що кількість дітей з проявами аутизму постійно збільшується. Відповідно виховання, навчання та психолого-педагогічна корекційна робота з дітьми з розладом аутистичного спектра є досить актуальною і є предметом наукових досліджень.

Розлади аутистичного спектра найбільше впливають на розвиток комунікативних навичок, поведінку дитини та її діяльну сферу. Залежно від ступеня аутистичних розладів, по-різному проявлятимуться і недоліки розвитку певної сфери. Формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії є актуальним питанням сьогодення.

ДІТИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, РОЗЛАДИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА, КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ, РОЗВИТОК, АВА-ТЕРАПІЯ

ВСТУП

Актуальність теми. Вивчаючи дані Всесвітньої організації охорони здоров'я, ми можемо констатувати, що кількість дітей з проявами аутизму постійно збільшується. У 2021 році ВООЗ зазначала, що кожна 55 новонароджена дитина у світі має аутизм. У 2023 році цей показник підвищився на 30 %. В Україні, станом на 2021 рік, дані МОЗ наступні: офіційно зареєстровано 3200 дітей з аутизмом [13]. Насправді цей показник є значно вищим. Виходячи з отриманих даних, можна зазначити, що актуальність виховання, навчання та проведення психолого-педагогічної корекційної роботи з дітьми з розладом аутистичного спектра є досить актуальною для дослідження.

Розлади аутистичного спектра найбільше впливають на розвиток комунікативних навичок, поведінку дитини та діяльну сферу. Залежно від ступеню аутистичних розладів, по-різному проявлятимуться і недоліки розвитку певної сфери. Формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА терапії є актуальною проблемою сьогодення.

Вивченням питання формування комунікативних навичок у дітей з розладами аутистичного спектра займалися українські та зарубіжні вчені, а саме: А. Альохіна [1]; В. Вишньовський [10]; О. Коломійченко [26]; А. Литовченко [32]; Д. Мазур [33]; К. Островська, Х. Качмарик, Л. Дробіт [39]; О. Подлесна [42]; О. Свідерська [46]; Ю. Цибульська [54]; Л. Черніченко [55]; К. Шевчук [58] та ін.

К. Островська вказує на те, що порушення комунікативних навичок у дітей з розладами аутистичного спектра починаються ще з етапу формування в них невербальної комунікації [39]. В роботах В. Вишньовського зазначено, що діти з розладами аутистичного спектра не мають необхідності використовувати мовлення для спілкування з оточуючими, а частіше

використовують його, як елемент гри, а О. Подлесна звертає увагу на те, що у дітей з розладами аутистичного спектра немає чітко вираженої міміки при комунікації з іншими та бажання встановлювати тактильний контакт [10; 42].

Незважаючи на інтерес наукової спільноти до питання розвитку дітей з розладами аутистичного спектра в цілому та формування в них комунікативних навичок, дана тема не є повністю вивченою, тому нами і була обрана тема кваліфікаційної магістерської роботи – «Формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії».

Об'єкт дослідження: комунікативні навички у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Предмет дослідження: формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії.

Виходячи з мети дослідження, нами були поставлені наступні завдання дослідження:

1. На основі узагальнення результатів сучасних досліджень проблеми аутизма надати загальну характеристику особливостей комунікативно-мовленнєвого розвитку у дітей з розладами аутистичного спектра.
2. Визначити можливість формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії.
3. Експериментально дослідити рівні сформованості комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра та перевірити ефективність програми корекційно-розвиткової роботи щодо формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії;

4. Надати методичні рекомендації щодо розвитку комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії.

Методи дослідження: методи теоретичного дослідження (аналіз наукової літератури, систематизація, узагальнення, порівняння), методи емпіричного дослідження (констатувальний та формувальний експеримент, спостереження (бланк «Спостереження комунікації», метод кількісного та якісного аналізу даних), Опитувальник для батьків (К. Островська, Х. Кочмарик, Л. Дробіт), Методика «Обстеження мовленнєвого розвитку дітей з аутизмом і тяжкими порушеннями мовлення» (Х. Ткач)

Методологічне підґрунтя дослідження:

– сутність проблеми аутизму та шляхи її вирішення в освітньому полі, забезпечення освітніх потреб дітей з розладами аутистичного спектра (Д. Шульженко, Т. Скрипник, В. Тарасун, В. Бочелюк, А. Турубарова [6]);

– теоретичні засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутистичного спектра, організація корекційно-розвиткового процесу щодо формування комунікативних навичок дітей з РАС (М. Желтова, Ю. Урсуленко [6]; О. Коломійченко [26]; Д. Мазур [33]; К. Островська, Х. Кочмарик, Л. Дробіт [39]);

– формування та розвиток комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра (Ю. Барабаш [4]; В. Вишньовський, М. Козак [10]; В. Голуб [11]; А. Пересаденко [40]; М. Свідерська [46]);

– зміст та ідея АВА-терапії, її використання у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра (Т. Братишко [9]; М. Бухрякова, Є. Зозуля [19]).

Дослідження проводилось на базі наукового ліцею Хортицької національної академії протягом 2023-2024 р.р. Випробуваними були учні молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра, віком 6-8 років.

Теоретичне значення: аналіз та узагальнення сучасних наукових знань про формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії.

Практичне значення: розробка корекційно-розвиткової програми щодо формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії та надання методичних рекомендацій щодо розвитку комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії, які в подальшому можуть використовуватися викладачами, психологами, логопедами та іншими учасниками освітнього процесу.

Апробація результатів дослідження:

1. Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Моделювання та практичне забезпечення розвитку складових професіоналізму педагогів закладів освіти». 15-16 жовтня 2024 р, КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія», м. Запоріжжя, Україна. (публікація тез на тему «Особливості формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектру»).

2. Міжнародна науково-практична конференція «Освіта сьогодні: життєтворчість як основа національного відродження та єдності». 17-18 жовтня 2024 р. КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія», м. Запоріжжя, Україна (публікація тез на тему «АВА-терапія як засіб корекції комунікативної сфери у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектру»).

Структура кваліфікаційної роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, містить 6 таблиць, 11 рисунків. Основний текст роботи викладено на 54 сторінках. Загальний обсяг роботи – 130 сторінки.

ВИСНОВКИ

Дослідивши детально питання формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку засобами АВА-терапії, можемо зробити наступні висновки:

На основі аналізу теоретичних і практичних матеріал охарактеризовано особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей з розладами аутистичного спектра і встановлено, що діти молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра мають однакові специфічні порушення комунікативно-мовленнєвого розвитку, хоча кожен має власні особливості інтелектуального та психофізичного розвитку.

Визначено, що найчастіше у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра зустрічається небажання взаємодіяти з іншими, несприйняття словесної інформації, відсутність реакцій на звернене мовлення, всебічне порушення розвитку мовлення.

Результати експериментального дослідження рівня сформованості комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра продемонстрували, що найбільших порушень зазнає вербальна та невербальна комунікація, розуміння та використання мовлення. У дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра часто зустрічають прояви ехолалії, стереотипні висловлювання, бідний словниковий запас, невміння використовувати у комунікативних актах різні частини мови. Експериментальне дослідження показало, що на низькому рівні знаходяться навички прохання, називання та відповідей на запитання.

Для ефективної корекційної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектра, науковці постійно знаходяться в пошуку нових методів та засобів, які допомогли б дітям з РАС опанувати нові, вкрай необхідні їм, комунікативні навички. Одним із засобів формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра є АВА-терапія.

На основі отриманих результатів розроблено та апробовано програму корекційно-розвиткової роботи щодо формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії. Протягом корекційно-розвиткового процесу випробувані також зазнавали труднощів у проявах ініціативи у спілкуванні, розумінні комунікативної позиції співрозмовника та у роботі парами.

Результати формувального етапу експериментального дослідження показали, що діти молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра значно підвищили рівень сформованості своїх комунікативних навичок: у респондентів з'явилися різні частини мови у мовленні, включаючи займенники; речення стали більш поширеними; з'явилася ініціатива у спілкуванні, діти молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра почали підтримувати діалог. Все вищеперераховане свідчить про ефективність проведеної корекційно-розвиткової роботи.

На основі проаналізованих теоретичних джерел та проведеної корекційно-розвиткової роботи розроблено методичні рекомендації щодо розвитку комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра. Зазначено, що використання засобу АВА-терапії, дотримання правил його використання, таких як систематичне використання мотиваційних заохочень, постійна зміна видів діяльності, відсутність потреби сидіння за столами та партами, створення комфортних умов для роботи та комунікативних ситуацій, систематична співпраця логопеда, дефектолога, психолога, вчителя та батьків, постійне виконання вправ, які направлені на розвиток комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра дали змогу сформувати та розвивати комунікативні навички у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Отже, дослідивши теоретичний бік питання формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами АВА-терапії та провівши експериментальне

дослідження, ми підвердили наше припущення, про те, що формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра знаходиться на низькому рівні і, що АВА-терапія є ефективним засобом для формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Подальшого дослідження потребує питання вивчення ефективних засобів для формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра в умовах війни.